

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС В ЗАХИСТІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

**О.В. ТАНДИР, здобувач,¹
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

Досліджуються теоретичні та практичні питання адміністративного процесу при захисті прав інтелектуальної власності.

Адміністративна процедура, адміністративний процес, адміністративні правопорушення, інтелектуальна власність.

Для різних категорій адміністративних справ існують відповідні процедури. Особливістю процедур у сфері інтелектуальної власності є те, що залежно від об'єкта права інтелектуальної власності ці процедури можуть відрізнятися від інших процедур. Але незалежно від об'єкта права інтелектуальної власності кожна з таких процедур – це система встановлених державою обов'язкових правил. Ці правила закріплюються не тільки в адміністративному законодавстві, а й у спеціальних нормативних актах і виступають як адміністративно-процесуальні норми.

Проблемні питання адміністративної процедури та адміністративного процесу у своїх працях розглядали такі науковці: О.М. Бандурка, І.П. Голосніченко, О.В. Кузьменко, О.М. Сабовий, А.О. Селіванов, М.Ф. Стахурський, В.П. Тимощук, М.М. Тищенко та ін.

Актуальність цієї статті обумовлюється тим, що в адміністративно-правовій науці адміністративний процес у справах про адміністративні правопорушення, де об'єктом правопорушення є майнові й немайнові права суб'єктів права інтелектуальної власності, є малодослідженими.

Мета цієї статті полягає у дослідженні адміністративно-процесуальних відносин при охороні об'єктів права інтелектуальної власності.

Для подальшого дослідження нам необхідно з'ясувати зміст понять «адміністративна процедура» і «адміністративний процес». Слово «процедура» походить від латинського «*procedo*», яке означає рух вперед, або просування, а «процес» – від латинського «*processus*», тобто проходження, просування вперед [1, с. 8]. На сьогодні у сфері застосування норм адміністративного права можна виділити три види процесуальних відносин: що складаються у процесі реалізації органами виконавчої влади їх повноважень; які виникають під час застосування примусових заходів позасудовими органами (органами виконавчої влади) і судами до фізичних та юридичних осіб; адміністративно-процесуальні

¹ Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент С.В. Слюсаренко

відносини у сфері адміністративної юстиції. Тобто, загальновизнане поняття адміністративного процесу не в змозі об'єктивно врахувати нові тенденції розвитку держави, у якій на перше місце поставлено функції забезпечення реалізації прав особи, а роль державних інституцій полягає насамперед у всебічному сприянні належній їх реалізації. Звідси виникає необхідність чітко визначити поняття, сутність та структуру адміністративного процесу, його місце у системі права [2, с. 19]. У новітній адміністративно-правовій науковій літературі під «адміністративною процедурою» розуміється встановлений законодавством порядок розгляду та вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ [3, с. 24].

В одному зі словників кінця XVIII ст. процес визначається «як записувати та здійснювати суд» [4, с. 174]. У словнику юридичних і державних наук 1902 р. видання як синонім до поняття «адміністративний процес» вживали також термін «адміністративна юстиція», «адміністративний процес (юстиція)», що визначається як «вирішення спорів щодо законності розпоряджень органів управління та самоврядування, що починаються особливим адміністративним позовом та здійснюються особливими установами, що називаються судами адміністративними. Мета адміністративного позову – досягнути скасування незаконного розпорядження» [5, с. 126].

Звідси випливає, що процедурні механізми характерні для нормативного регулювання. Це потребує не тільки відповідних процедур, але й процедурних норм. Не випадково у юридичній літературі акцентується увага на процедурному питанні та його ролі у законодавстві і зазначається, закон без процедури можна порівняти з птахом без крил [6, с. 93].

Звертаючи увагу на роль адміністративних процедур у системі правового регулювання суспільних відносин, необхідно підкреслити, що існує думка щодо їх поділу на окремі складові. Виокремлюють три випадки, в яких правову норму потрібно «оснащувати» процедурним механізмом.

По-перше, процедурний механізм необхідний для регламентації процесу правового примусу, що здійснюється в межах охоронних правовідносин.

По-друге, такий механізм потрібен для процедурного опосередкування тих регулятивних норм, які взагалі не можуть бути реалізовані без допомоги належної процедури.

По-третє, він необхідний для оптимізації процесу реалізації регулятивних норм [7, с. 90].

Згаданий перелік випадків представлений в порядку їхньої значущості для суспільства, і, відповідно, у хронологічному порядку розвитку та наповнення процедурними правилами кожної з перерахованих груп відносин. Ступінь насиченості процедурними нормами цих груп суспільних відносин є одним із показників рівня цивілізованості суспільства. Таким чином, можна помітити, що «процедурність» права, тобто рівень насиченості права процедурними

механізмами та процедурами, відіграє роль індикатора суспільного розвитку, що безпосередньо відображається у правовому полі держави [8, с. 405].

Для розуміння ролі юридичної процедури принципово важлива категорія основних відносин, тобто правовідносини, заради яких процедура виникає та реалізації яких слугує.

Правовідносини визначають природу юридичної процедури та її різновиди [7, с. 85].

Щодо різних підходів до розуміння адміністративного процесу В.П. Тимошук, з цього приводу зазначає, що не вступаючи нині в дискусію про допустимість та доцільність виділення таких галузей законодавства як земельне, екологічне та подібних в окремі галузі права, можна зробити загальний висновок, що адміністративний процес став настільки всеохоплюючим, що фактично єдиною його ознакою вважається реалізація норм матеріального адміністративного права. Тобто на основі класифікації норм на матеріальні й процесуальні було розвинуто концепцію, що коли йдеться про діяльність суб'єктів права щодо застосування матеріальних норм то це процес. Відповідно, адміністративний процес у широкому значенні розуміється як процес застосування норм матеріального адміністративного права [3, с. 16].

Слід зазначити, що в адміністративній науці існує широке розуміння та вузьке розуміння адміністративного процесу.

Широке розуміння адміністративного процесу в адміністративно-правовій науці науковці пов'язують не тільки із виконавчо-розпорядчою діяльністю, але й регулятивною, тобто нормотворчою та правозастосовною діяльністю адміністративних органів, а в окремих випадках – і судовою діяльністю. Який умовно називають «судочинським» і який походить від розуміння адміністративного процесу виключно як форми правосуддя.

Адміністративний процес у цьому випадку розглядається тільки як судовий розгляд публічно-правових спорів, віднесених до компетенції судів.

Разом із тим слід зазначити, що визначення поняття адміністративного процесу залишається дискусійним та остаточно невирішеним. Наводяться різні аргументи на користь того чи іншого підходу. На сучасному етапі «вузьке розуміння» адміністративного процесу є найменш поширеним, більш актуальними залишаються «широке розуміння» та «судочинський» підхід [9, с. 261].

Останнім часом визначення адміністративного процесу в широкому розумінні поширилося і на діяльність адміністративних судів з вирішення адміністративних справ. Слід зазначити, що ч. 5 КАС адміністративний процес визначається як правовідносини, які складаються під час здійснення адміністративного судочинства. В якому вживаються поняття «юридичний процес» у широкому і вузькому значенні та спеціальне поняття «адміністративний судовий процес», як синонім «юридичному процесу».

У широкому значенні категорія «юридичний процес» трактується як комплексна система органічно взаємопов'язаних правових форм діяльності уповноважених органів держави, посадових осіб, а також заінтересованих у вирішенні різноманітних юридичних справ інших суб'єктів права, охоплюючи, таким чином, діяльність органів державного управління і юрисдикційну діяльність судових органів.

У вузькому значенні вираз «юридичний процес» стосовно сфери існування адміністративно-правових відносин може використовуватися і використовується як синонім спеціального поняття «адміністративний судовий процес», що є аналогічним, скажімо, поняттю «цивільний процес» тощо. При цьому саме розуміння адміністративного процесу у вузькому значенні є більш виправданим. Таким чином, судовий адміністративний процес є системою взаємопов'язаних правових форм діяльності уповноважених суб'єктів щодо здійснення правосуддя в адміністративних справах, урегульованих адміністративно-процесуальними нормами [10, с. 25–26]. Так, В.К. Колпаков виділяє три види адміністративного процесу:

1) адміністративно-правотворчий процес – діяльність державної адміністрації з прийняття нормативних адміністративних актів у порядку, встановленому адміністративно-процесуальною формою;

2) адміністративно- правонаділяючий (оперативно-розпорядчий) процес – діяльність суб'єктів державної виконавчої влади з прийняття та виконання оперативно-розпорядчих, правонаділяючих та інших правозастосовних актів, спрямованих на організацію виконання законів, та інших правових актів, здійснювана в адміністративно-процесуальній формі;

3) адміністративно-юрисдикційний процес – діяльність суб'єктів державно-виконавчої влади, спрямована на вирішення суперечок між різними суб'єктами, а також застосування заходів адміністративного та дисциплінарного примусу, здійснювана в адміністративно-процесуальній формі [11, с. 284].

Хоча особливе місце серед суб'єктів адміністративного процесу посідають суди (судді), без суб'єкта владних повноважень – уповноваженого складати протоколи про адміністративні правопорушення та інших суб'єктів такий процес неможливий.

Щодо об'єктів права інтелектуальної власності, то на сьогоднішній день важко уявити адміністративний процес без власників об'єктів права інтелектуальної власності, громадян, юридичних осіб, експертів тощо. Окрім того адміністративно-процесуальна діяльність у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності завжди ґрунтується на праві, пов'язана з реалізацією матеріальних норм адміністративного права та нормах спеціального законодавства. Провідну роль серед яких відіграють насамперед Закони України: «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. [12]; «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» від 23 березня 2000 р. [13]; «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем

зчитування» від 17 січня 2002 р. [14]; «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. [15] та ін.

Першим провів розподіл права на матеріальне і процесуальне німецький вчений О. Бюлов, який сформулював процес як юридичні відносини між сторонами і судом. Згодом більшість вчених-адміністративістів визначає означений вище поділ права як первинне теоретичне підґрунтя для подальших досліджень у галузі права. Але, як свідчить непоодинокі практика, досить часто в матеріальних кодексах містяться процесуальні норми, а норми процесуальних кодексів називають матеріальним правом [16, с. 19].

Адміністративний процес має певні особливості, що дозволяють відмежувати його від інших видів юридичного процесу, зокрема цивільного. Однак провадження у справах про адміністративні правопорушення тісно пов'язано з цивільним судочинством. Особливо чітко цей зв'язок виявляється на стадії перегляду постанов у зв'язку з оскарженням в суді дій органів і посадових осіб з накладення адміністративних стягнень. Наприклад, якщо громадянин подає в суд скаргу на постанову про притягнення його до адміністративної відповідальності, то вона розглядається згідно з нормами цивільно-процесуального законодавства.

Зрозуміло, що це вже не адміністративний, а цивільний процес (провадження у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин). Якщо суд відмовляє у задоволенні скарги або знижує розмір штрафу, справа знову повертається до адміністративного процесу і подальша діяльність провадиться на підставі норм адміністративного права.

Однак, як зазначає М.М. Тищенко, це не означає, що адміністративний процес аж ніяк не пов'язаний із правосуддям. Одна із форм його здійснення, а саме – розгляд судами певних категорій справ адміністративного провадження, становить собою не що інше, як правосуддя в адміністративних справах [17, с. 205]. Таким чином, для різних категорій адміністративних справ існують відповідні процедури. Особливістю процедур у сфері інтелектуальної власності є те, що залежно від об'єкта права інтелектуальної власності ці процедури можуть відрізнятися від інших процедур. Але незалежно від об'єкта права інтелектуальної власності, кожна з таких процедур – це система встановлених державою обов'язкових правил. Ці правила закріплюються не тільки в адміністративному законодавстві, але й спеціальних нормативних актах і виступають як адміністративно-процесуальні норми [18, с. 70–71].

Акцентуючи на важливості ролі адміністративного процесу у сфері суспільних відносин, у тому числі й охороні інтелектуальної власності, слід зазначити, що адміністративний процес складається із правовідносин суб'єктів права інтелектуальної власності та органів виконавчої влади, їх посадових осіб, діяльність яких врегульована нормами закону; включає діяльність органів виконавчої влади з реалізації регулятивних норм, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, і має обмежений характер щодо вжиття

заходів адміністративного примусу; пов'язаний із специфікою об'єктів права інтелектуальної власності і реалізується посадовими особами, які належать до різних структур органів виконавчої влади, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності.

Список літератури:

11. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. – Изд. 2–е, переработ, и доп. / И.Х. Дворецкий. – М. : Русский язык, 1976. – 1096 с.
2. Кузьменко О.В. Генеза адміністративно-процесуального права / О.В. Кузьменко // Право України. – 2004. – №6. – С. 19–23.
3. Тимощук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги : Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимощук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.
4. Ланганс Ф. Словарь юридический или свод русских узаконений по азбучному порядку / Ф. Ланганс. – М., 1788. – 210 с.
5. Волков А.Ф. Словарь юридических и государственных наук / А.Ф. Волков, Ю.Д. Филипов. – СПб., 1901. – Т. 1. – 1666 с.
6. Байтин М.И. Теоретические вопросы правовой процедуры / М.И. Байтин, О. В. Яковенко // Журнал российского права. – 2000. – № 8. – С. 93–102.
7. Протасов В.Н. Что и как регулирует право : [учеб. пособ.] / В.Н. Протасов. – М. : Юристь, 1995. – 178 с.
8. Мазурчак О.В. Адміністративні процедури у системі інституту звернень громадян / О.В. Мазурчак // Митна справа. – 2001. – № 1(73). – Ч. 2. – С. 404–409.
9. Адміністративне право України : підруч. – Вид. 2, змін. і доп. / за заг. ред. Т.О. Коломоець. – К. : Істина, 2012. – 528 с.
10. Кодекс адміністративного судочинства України : Науково-практичний коментар / за ред. Ківалова С.В., Харитонові О.І., Пасенюк О.М., Аркелян М.Р. та ін. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2005. – 552 с.
11. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
12. Про авторські і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
13. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм : Закон України від 23 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 183.
14. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 17. – Ст. 121.
15. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.
16. Демин А.А. Понятие административного процесса и административно-процессуальный кодекс Российской Федерации / А.А. Демин // Государство и право. – 2001. – № 6. – С. 16–24.
17. Битяк Ю.П. Адміністративне право України : підруч. / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко, та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

18. Тандир О. Адміністративний процес в сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності / Тандир О. // Теорія і практика інтелектуальної власності – 2012. – № 3 (додаток). – С. 68–71.

Исследуются теоретические и практические вопросы административного процесса при защите прав интеллектуальной собственности.

Административная процедура, административный процесс, административные правонарушения, интеллектуальная собственность, судебное рассмотрение.

The theoretical and practical questions of administrative process concerning defense of intellectual property rights are researched.

Administrative procedure, administrative process, administrative offences, intellectual property, judicial inquiry.